

ciendum extensive (ut sic dicam), nisi ea quæ est connaturalis, et adæquata ipsi Deo in perfectione intensiva, ut latius dicturi sumus, sect. 3.

15. *Obiectio.* — *Satisfit objectioni.* — Dices, sæpe visiones seu intellectiones posse esse inæquales in modo attingendi objectum, non quia aliquis modus objecti per unam videatur, et non per aliam, sed quia uno modo idem videatur per unum actum, et non per alium; ergo, eadem ratione, potest visio adæquata objecto extensive esse perfectior in modo, quamvis ille modus non sit in objecto visus vel non visus. Respondetur concedendo totum, sic enim comprehensio ejusdem Angeli inferioris perfectior est in supremo Angelo quam in alio intermedio, licet nullam rationem, modum, aut habitudinem, terminumve ejus cognoscat unus, non vero alius, in particulari, et cum omni distinctione seu specificatione ex parte objecti. Dico tamen, quando cognitiones attingunt hunc gradum perfectionis ex parte objecti, illum alium modum, in quo est excessus, non fundari in objecto, neque ut terminante, neque ut efficiente, vel quasi efficiente cognitionem, sed fundari in sola perfectione cognoscentis, et ideo diversitatem illam nihil ad comprehensionem referre.

16. *Replica.* — *Resolvitur.* — Sed contra, quia, licet in substantialibus objectis semper inveniatur vera dicta regula et doctrina, non tamen in accidentalibus; nam Angelus inferior, licet non possit comprehendere superiorem Angelum, poterit tamen comprehendere, saltem extensive, aliquem actum ejus, ut unam intellectionem, vel actum amoris; et tamen ille actus ex se perfectiorem notitiam sui generat in proprio subjecto, sive in Angelo cujus est, quam in inferiori. Respondetur imprimis hoc esse dubium, nam, cum accidentia essentialia dicant ordinem ad subjectum connaturale, satis probabiliter dici potest non comprehendere nisi ab eo qui subjectum comprehendit, et intellectum animæ comprehendere non posse, non comprehensa anima. Deinde, si assumptum admittatur, potius inde elicitur accommodatum exemplum, ad declarandum quomodo perfectio intensiva actus necessaria non sit ad comprehensionem simpliciter. Nam actus superioris Angeli comprehenditur ab inferiori, quamvis non cum tota perfectione intensiva cognoscatur, cum qua ex se et natura sua aptus est cognosci. Tandem potest in hoc assignari discrimen inter

substantias et accidentia, quia accidentia ex se sunt in inferiori ordine constituta. Unde ex se etiam minorem virtutem requirunt ut comprehendantur. Quod autem a propria substantia intellectuali clarius et perfectius cognoscantur, quam ab inferiori, est per accidens, quia ipsa non sunt per se primo intelligibilia a tali substantia, sed quasi consequenter ad cognitionem substantiæ suæ. Ac denique id magis provenit ex parte subjecti quam ex parte ipsorum accidentium. At vero substantia ex se est in superiori ordine, et quando ex se est actu intelligibilis, seipsam respicit ut objectum quasi proportionatum et commensuratum suæ virtuti; et ideo seipsam comprehendere potest, non vero ab inferiori comprehendere, bene tamen a superiori.

SECTIO II.

Utrum secundum fidem anima Christi non comprehendat divinam essentiam.

1. Hæc quæstio communis est aliis beatis, et ita tractatur a D. Thoma, 1 p., q. 12, art. 7; tamen, quia video nonnullos specialiter de anima Christi dubitare, propter singularem dignitatem ejus, et unionem ad Verbum, ideo cogor exacte hic inquirere quam sit certum, Deum esse incomprehensibilem ab intellectu creato, atque adeo ab anima Christi. Quamquam enim de fide certum sit, hominem in hac vita non posse comprehendere Deum, neque id posse Angelum, aut quemlibet intellectum creatum, suis naturalibus viribus, tamen, quod neque per divinam virtutem possit intellectus creatus ita elevari, ut possit Deum comprehendere, non videtur unde sit certum, quia neque ex Scriptura, neque ex Patribus, id satis probari potest. Illud enim testimonium Jerem. 32, quo præcipue solet a Theologis hoc probari: *Magnus consilio, et incomprehensibilis cogitatu*, nihil probare videtur, tum quia recte exponi potest de cogitatione humana, et quacunque cognitione viribus naturæ habita; tum etiam quia Septuaginta interpretes non ita legunt, sed *Magnus consilio, et potens viribus*; et ad hunc modum fere exponi possunt reliqua testimonia Scripturæ sacræ, ubi de Dei incomprehensibilitate sermo est, ut est illud Ecclesiast. 43: *Ne laboretis, non enim comprehendetis*, id est, non defatigemini, viribus enim vestris illum comprehendere non poteritis; quamquam ibi non tam de cognitione, quam de perfecta Dei laude sermo sit. Et augetur difficultas, quia

in Scriptura tam appellatur Deus *invisibilis*, quam *incomprehensibilis* intellectui creato, ut primæ ad Timoth. 1: *Invisibili soli Deo honor et gloria*; ad Coloss. 1: *Qui est imago Dei invisibilis*; et primæ ad Timoth. 6: *Quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest*. Sed hæc necessario interpretanda sunt, vel respectu hominis in vita mortali, vel respectu intellectus creati, solis suis viribus naturalibus operantis; ergo eodem modo intelligi potest, cum dicitur *incomprehensibilis*. Quæ intelligentia confirmatur, tum ex Scriptura sacra, quæ interdum incomprehensibiles vocat etiam ipsos effectus Dei, ut Job 9: *Qui facit magna, et incomprehensibilia, et mirabilia, quorum non est numerus*; et c. 11: *Forsitan vestigia ejus comprehendes?* cum tamen certum sit opera Dei posse, saltem supernaturaliter, comprehendere; tum etiam ex Patribus, qui dicunt non posse nos comprehendere Deum, donec ad patriam perveniamus, ut Ireneus, lib. 4 cont. hæres., c. 37; Nazianz., orat. 25, et 27, n. 26, et 34, et orat. 42, qui etiam orat. 20, 34, 36, n. 66, ita exponit, Deum esse incomprehensibilem ut non possit ab homine mortali comprehendere, donec ad patriam perveniat. Et eodem modo loquitur Origen., 1 Periarch., c. 1, et Cyprian., in principio operis de Cardin. Christi operibus. Ratione possumus argumentari, quia, si Christi anima haberet lumen infinitum, quo videret omnia quæ in Deo sunt, tam eminenter quam formaliter, comprehendet ipsum Deum, ut aperte docet D. Thomas, in hac quæst., art. 2, et colligitur ex eodem, 1 p., q. 12, art. 7 et 8. Sed non est de fide animam Christi non habere lumen infinitum, nec videre omnia in Verbo, sed probabilis est opinio hoc affirmans; ergo etiam est probabile, comprehendere Deum.

2. *Deus omni creatura incomprehensibilis.* — *Deus quomodo dicatur incomprehensibilis.* — Nihilominus dico primo: de fide est Deum esse incomprehensibilem quacunque creata cognitione. Hæc conclusio intelligenda est de comprehensione absolute et simpliciter dicta, ita ut sensus sit, Deum esse incomprehensibilem a creatura comprehensione propria, et simpliciter perfecta, licet non sit de fide certum in quo consistat hæc comprehensio. Et hoc modo docent hanc assertionem omnes Theologi, D. Thom., cit. loc., et 3 con. Gent., c. 53; alii, in 3, d. 14; Bonavent., art. 1, q. 2; Richard., q. 4, ubi Albertus, art. 1, dicit esse blasphemiam contra divinitatem Christi, as-

serere ab ejus humanitate comprehendere. Durand., Scot., Gabri., Paludan., q. 1, et alii, in 4, dist. 49, ubi Scotus, q. 3, art. 1. Et probatur primo ex Scripturis, Jerem. 32: *Magnus consilio, et incomprehensibilis cogitatu*; quod enim ita legendum sit, constat ex Vulgata editione, quam in re tam gravi hoc tempore rejicere manifeste esset contra Concilium Tridentinum, præsertim cum Hebraica veritas cum illa consentiat; quod vero ita intelligendum sit, est sententia Hieronymi et Glossæ ibi (alii Patres hunc locum non attigerunt), et Theologi omnes hunc sensum secuti sunt, quibus omnibus contradicere plus esset quam temerarium, præsertim quia juxta planum contextum illa particula *cogitatu* non tam videtur referenda ad hominum vel Angelorum cogitationes, quam ipsius Dei, vel (ut ita dicam) non tam active quam passive sumitur; nam, sicut dicitur Deus, *magnus consilio*, quia consilia ejus altissima sunt, ita dicitur *incomprehensibilis cogitatu*, quia in suis cogitationibus est incomprehensibilis, juxta illud: *Nimis profunda factæ sunt cogitationes tuæ*, Psalm. 94; et illud Pauli, ad Rom. 11: *Quam incomprehensibilia sunt judicia ejus, et investigabiles viæ ejus!* et infra: *Quis cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit?* Quod si Deus in consiliis et in judiciis suis incomprehensibilis est, multo magis in substantia sua. Et eodem modo dicuntur interdum opera, seu vestigia Dei, incomprehensibilia, quatenus, scilicet, cadunt sub divinam providentiam et sapientiam; unde in cit. loc. Job 11, postquam dixit: *Forsitan vestigia Dei comprehendes?* subdit: *Et usque ad perfectum omnipotentem reperies?* etc. Denique ex communi phrasi Scripturæ, et ex modo quo de immensitate Dei loquitur, ejusque incomprehensibilitatem exaggerat, variisque figuris et metaphoris illam sæpius proponit, satis significat altiori modo esse Deum incomprehensibilem creaturæ, quam sit ulla creatura; non ergo vocatur incomprehensibilis, solum quia a mortali homine cognosci non potest, prout in se est; hoc enim modo etiam Angelum non potest mortalis homo comprehendere; neque etiam dicitur incomprehensibilis, solum quia ab intellectu creato solis naturæ viribus videri non potest prout in se est; hoc enim modo, etiam gratia, quæ est in essentia animæ, dici posset incomprehensibilis. Sed quia Scripturæ per se nude sumptæ non videntur omnino convincere, adjungamus communem sensum et traditionem Patrum, apud quos illa

sunt præcipue notanda testimonia, in quibus comparando Deum, etiam ad Angelos, vel beatos ipsum videntes, affirmant tanquam indubitatum dogma fidei, Deum esse incomprehensibilem.

3. Secundo ergo arguitur testimoniis Patrum Latinorum: primo Gregor., 10 Moral., c. 10: *In retributionis (ait) culmine reperiri omnipotens per contemplationis speciem potest, sed tamen ad perfectum non potest; quia, etsi hunc in claritate sua quandoque conspiciamus, non tamen ejus essentiam plene contuemur*, et cætera, quæ sequenti sectione notabimus, et lib. 18, c. 28, alias tertio, et sequenti, explicat illam claritatem Dei esse ipsam substantiam Dei, quia in eo non distinguitur claritas a substantia; et ibidem ait, *longe dispariliter videre creaturam creatorem, quam ipse seipsum videat; nam quantum ad immensitatem Dei, inquit, modus nobis figitur contemplationis, quia eo ipso pondere circumscribimur, quo creaturæ sumus*. Secundo, Ambrosius, lib. 1 in Lucam, tractans illud Joan. 1, *Deum nemo vidit unquam*, ad Angelos extendit, et declarat dictum esse ratione incomprehensibilitatis. Tertio, idem docet Augustinus, citans dictum locum Ambrosii, in Epist. 112, c. 8 et 9, ubi bene distinguit visionem a comprehensione; clarius serm. 190 de Tempore, et 38 de Verbis Domini; et lib. de Cognitione veræ vitæ, cap. 31, etiam beatis dicit Deum *incomprehensibilem*, unde in quæstiunculis de Trinitate, tomo 3, optime exponit quomodo dicatur in Scriptura Deus *incomprehensibilis*, seu *invisibilis*, his verbis: *Videri potest Deus per dona gratiæ, sive ab Angelis, sive ab animabus Sanctorum, plenam vero divinitatis naturam, nec Angelus quilibet, nec Sanctorum aliquis, perfecte videre poterit, ideo incomprehensibilis dicitur Deus*. Quarto, Beda, circa illud 1 Joan. 3: *Videbimus eum sicuti est: Promittitur, inquit, nobis videre Deum, nam comprehendere concedi non potest*. Quinto, idem optime tractat Hilarius, 2 de Trinit., circa principium, et lib. 10, sub finem. Sexto, Anselmus, in Lectionibus super Evangelia, lect. in Matth. 17, quæ est de Transfiguratione Domini, et super 1 ad Timotheum, c. 2, uno sensu explicat Deum dici *invisibilem*, quia, licet a beatis videri possit, non tamen comprehendi. Eandem veritatem docet in Monolog., cap. 33. Septimo, ex Patribus Græcis, Chrysostomus multus est in hac sententia asserenda, in enarratione super c. 6 Isaiæ, ubi ita exponit visionem illam de Domino sedente

in throno excelso, et Seraphim, qui velabant facies suas, ad indicandam Dei incomprehensibilitatem; et homil. 2 de eadem visione, contra eos qui contrarium sentiunt, ita exclamat: *Horresce, cælum; obstupesce, terra; idem latissime persequitur quinque homiliis de Incomprehensibili Dei natura, ubi contrariam sententiam hæresim vocat; caute tamen legendus est, ita enim adhæret huic veritati, ut in errore extreme contrarium inclinare videatur, scilicet, Deum a nulla creatura in substantia sua videri posse; sed explicandus est ex aliquibus locis, in quibus addit particulam exacte, seu perfecte, quod perinde est ac comprehendere, sicut supra Augustinus Scripturam sacram, vocantem Deum *invisibilem*, exponebat. Octavo, eodem sensu Theodoret., Psalm. 103, dicit Deum minime conspici posse, accommodans verba illa, *Amictus lumine, sicut vestimento*. Nono, idem Cyril. Alexand., lib. 11 Thesaur., cap. 1, accommodans illud Isaiæ 40: *Qui metitus est manu aquas, et cælum palmo?* Decimo, eodem loco ad hoc propositum utitur Irenæus, lib. 4 contra Hæres., c. 36. Undecimo, Cyril. etiam Hierosol., catechesi 6, eodem sensu dicit, Deum esse incomprehensibilem, et hoc modo subdit: *Vident sane Angeli, sed non ita ut est, sed secundum quod est, et ipsi capiunt, ipse enim Jesus dicit, quod Patrem nemo vidit, nisi qui est de cælo, hic vidit Patrem, quem locum aperte intelligit de Christo, ut est Deus, et de visione comprehensiva, subdit enim: Vident Angeli ita ut capiunt, et Archangeli, ita ut possunt, Throni vero et Dominationes plus quidem, quam illi, sed minus tamen quam pro Dei benignitate; solus autem Spiritus Sanctus, ita ut oportet, videt; ille enim scrutatur omnia, etiam profunda Dei, et Unigenitus Dei Filius, ita ut oportet, etiam cognoscit, quoniam deitatis paternæ est particeps Filius, tuncquam Unigenitus*. Duodecimo, Epiphani., lib. 3 contra hæres., in 70: *Deus, inquit, infinitis modis, et adhuc amplius incomprehensibilis est; et infra: Omnia, quæ ab illo facta sunt, infra ipsius gloriam sunt, sola autem Trinitas incomprehensibilis est, et in gloria incomparabili*, etc. Decimo tertio, Damasc., lib. 1 de Fid., cap. 1 et 4, Deum vocat *omnibus modis incomprehensibilem*; ubi Eckius hoc bene explicat et confirmat. Decimo quarto, Gregor. Nazian., orat. 1, sæpe hanc veritatem inculcat, et ad illam accommodat illud Psal. 119: *Posuit tenebras latibulum suum*, et illud Psal. 103: *Amictus lumine, sicut vestimento; et il-**

lud: *Abyssus, sicut vestimentum, amictus ejus*. Ubi etiam Elias hoc notat; et orat. 34, n. 9, et 19, de Angelis beatis loquens, dicit, *elevari ad conspiciendum Deum, si non prorsus, saltem melius quam nos*. Idem significat orat. 36, n. 66. Denique definita est hæc veritas in Concil. Lateranen., de summa Trinitate et fid. Cathol., c. Firmiter: *Credimus, et simpliciter confitemur, unum esse Deum, infinitum, incommutabilem, incomprehensibilem; ubi tam absolute et simpliciter definit esse Deum incomprehensibilem, sicut immutabilem; sicut ergo ita immutabilis est, ut etiam de potentia absoluta mutari non possit, ita incomprehensibilis est ut nulla ratione a creatura comprehendi possit; hoc enim sensu Theologi et Catholici omnes loquuntur de Dei incomprehensibilitate, et ita illam intelligunt; unde dubium non est quin Concilium eodem sensu de illa locutum sit.*

4. Ultimo argumentor ratione, quia Deus est immensus et infinitus; ergo non potest a creatura finita comprehendi, quæ consequentia visa est a Theologis per se nota ex terminis, quamvis rationem ejus non omnes eadem reddant; explicabitur vero melius sectione sequenti, ex qua, veluti a signo, confirmabitur hæc veritas, quia intellectus creatus non potest in Deo videre omnia quæ in eo sunt, quod est signum non posse comprehendere omnipotentiam ejus. Et hæ rationes probant conclusionem quoad veritatem ipsam; quoad gradum autem certitudinis fidei, satis probata videtur omnibus regulis fidei, scilicet, Scriptura, traditione, et definitione Ecclesiæ.

5. *Anima Christi non comprehendit essentiam Dei.* — Dico secundo: eodem modo certum est, animam Christi non comprehendere divinam essentiam. Ita docent Theologi omnes supra citati, et sequitur aperte ex dictis, nam anima Christi, intellectus ejus, et actus, quo videt Deum, creata sunt et finita; sed Deus est incomprehensibilis per actum creatum et finitum; ergo. Confirmatur, quia, si anima Christi, videndo Deum, comprehenderet ipsum, vel id esset ex communi ratione visionis, scilicet, quia clare videt totum Deum, prout in se est; et hoc non est satis, alias quilibet beatus comprehenderet Deum, quod esse hæreticum ostensum est; non ergo satis est videre totum, nisi videat totaliter, ut explicatur late in prima parte, q. 12, et sectione præced. dictum est, et in sequenti non nihil attingemus. Vel hoc convenit animæ Christi

et singulari ratione unionis; et hoc etiam dici non potest, quia Verbum unitum neque est principium formale videndi, nec per se ipsum ac formaliter dat intellectui virtutem seu efficaciam ad videndum, neque etiam ratione illius datur intellectui Christi infinita aliqua virtus cognoscendi; ergo non potest magis illa anima comprehendere Deum, quam si esset separata, et haberet idem lumen gloriæ, etc. Et confirmatur, quia comprehendere divinam essentiam est proprium attributum ipsius divinæ naturæ; sed post hanc unionem naturæ manent inconfusæ, et attributa unius non communicantur alteri; ergo, quamvis anima sit unita, non propterea est potens ad comprehendendam divinam naturam.

6. *Responsio ad argumenta.* — Ad difficultatem in principio positam fere responsum est; jam enim ostendimus quomodo ex Scriptura hæc veritas colligatur, et quid proprie significet attributum hoc, scilicet, Deum esse incomprehensibilem. Ad illud vero simile, quod afferebatur de *invisibili*, respondetur, communiter a Patribus interpretari, Deum simpliciter et per omnem potentiam esse invisibilem a creatura; dicitur enim invisibilis oculis corporis, vel exacta et adæquata visione intellectus. Patres vero ibi citati aperte loquuntur in illis locis de comprehensione, ut significat assecutionem, et non ut significat perfectam cognitionem, juxta distinctionem explicatam in principio articuli primi D. Thomæ. In aliis vero locis a nobis citatis pro conclusione, evidenter loquuntur de comprehensione in ea significatione qua nunc utimur, ut legenti omnia loca aperte constabit.

7. Ad rationem respondetur, sæpe veritatem aliquam esse de fide certam, modum autem explicandi vel defendendi illam cadere sub opinionem; et ideo non licet, ex eo quod aliquod principium in opinione positum sit, inferre, conclusionem etiam esse opinabilem, nisi illatio sit ita evidens, ut omnino necessario sequatur; in proposito ergo omnes Theologi sine controversia fatentur, ut veritatem fidei, Deum esse incomprehensibilem, et in aliis opinionibus ita procedunt, ut nihil huic veritati contrarium admittere audeant; et ita, qui existimant lumen gloriæ posse esse infinitum, vel intellectum creatum posse videre in Deo omnia quæ in eo sunt eminenter, negant inde sequi comprehensionem Dei; qui vero hoc sequi existimant, assumptionem negant. Unde ex his opinionibus illa semper

eligenda est, cum qua melius veritas fidei consistere possit.

SECTIO III.

Utrum anima Christi videat in Verbo omnia possibilia quæ in Deo eminenter continentur.

1. Prima sententia affirmat videre animam Christi in Verbo omnia quæ Deus potest facere de sua potentia absoluta. Ita tenuit Hugo, in lib. de Scientia animæ Christi, qui falso fundamento nititur, scilicet, quia anima Christi videt Verbum visione increata. Quod supra rejectum est; et ex hic dictis intelligi potest, etiam posito illo fundamento, hoc non sequi, quia posset intelligi, visionem illam magis vel minus communicari pro capacitate suscipientis. Alioqui dicendum consequenter

tant id, quod ipsi affirmant, necessario sequi ex visione Dei, unde non tribuunt hoc Christo tanquam singulare illi, sed tanquam omnibus beatis commune.

2. Secunda sententia affirmat animam Christi per lumen gloriæ scire in habitu omnia quæ sunt in Deo, tamen in actu secundo non posse simul videre omnia, sed hæc vel illa suo arbitratu, vel prout Deus revelare voluerit. Ita tenet Bonavent., d. 14, art. 2, q. 3; et Marsil., q. 10, art. 2. Scotus autem ibi, q. 2, primum improbat hanc opinionem, deinde vero in illam fere incidit, alio modo minus probabili. Objicit ergo contra illam primo, quia omnis habitus potest habere actum sibi adæquatam. Quæ ratio non est efficax, si sensus sit (ut re vera esse oportet ad effica-

... quæ sunt in Deo, tamen in actu secundo non posse simul videre omnia, sed hæc vel illa suo arbitratu, vel prout Deus revelare voluerit. Ita tenet Bonavent., d. 14, art. 2, q. 3; et Marsil., q. 10, art. 2. Scotus autem ibi, q. 2, primum improbat hanc opinionem, deinde vero in illam fere incidit, alio modo minus probabili. Objicit ergo contra illam primo, quia omnis habitus potest habere actum sibi adæquatam. Quæ ratio non est efficax, si sensus sit (ut re vera esse oportet ad effica-

... quæ sunt in Deo, tamen in actu secundo non posse simul videre omnia, sed hæc vel illa suo arbitratu, vel prout Deus revelare voluerit. Ita tenet Bonavent., d. 14, art. 2, q. 3; et Marsil., q. 10, art. 2. Scotus autem ibi, q. 2, primum improbat hanc opinionem, deinde vero in illam fere incidit, alio modo minus probabili. Objicit ergo contra illam primo, quia omnis habitus potest habere actum sibi adæquatam. Quæ ratio non est efficax, si sensus sit (ut re vera esse oportet ad effica-

... quæ sunt in Deo, tamen in actu secundo non posse simul videre omnia, sed hæc vel illa suo arbitratu, vel prout Deus revelare voluerit. Ita tenet Bonavent., d. 14, art. 2, q. 3; et Marsil., q. 10, art. 2. Scotus autem ibi, q. 2, primum improbat hanc opinionem, deinde vero in illam fere incidit, alio modo minus probabili. Objicit ergo contra illam primo, quia omnis habitus potest habere actum sibi adæquatam. Quæ ratio non est efficax, si sensus sit (ut re vera esse oportet ad effica-

sam pertinet, non ad beatam; intelligitur ergo formaliter, quia per ipsammet visionem, qua videtur Deus, videntur creaturæ in ipso; cum enim ipse sit prima causa omnium, eminenter omnia continens, in ipso, tanquam in causa, possunt effectus videri; sicut enim Deus, videndo se ipsum, videt omnia quæ in ipso sunt, ita potest participationem illius scientiæ creaturæ communicare.

4. Visio Dei ratio cognoscendi creaturas. — Circa hoc vero duo observare oportet. Primum est, ut creaturæ dicantur videri in Deo, non satis esse ut eodem actu videantur quo Deus, sed oportere ut Deus ipse sit ratio videndi creaturam. Dupliciter enim intelligi potest, duas res uno actu intellectus cognosci: primo tantum concomitanter, ita ut neutra sit ratio cognoscendi alteram. Exemplum esse potest in

... quæ sunt in Deo, tamen in actu secundo non posse simul videre omnia, sed hæc vel illa suo arbitratu, vel prout Deus revelare voluerit. Ita tenet Bonavent., d. 14, art. 2, q. 3; et Marsil., q. 10, art. 2. Scotus autem ibi, q. 2, primum improbat hanc opinionem, deinde vero in illam fere incidit, alio modo minus probabili. Objicit ergo contra illam primo, quia omnis habitus potest habere actum sibi adæquatam. Quæ ratio non est efficax, si sensus sit (ut re vera esse oportet ad effica-

objecta non ita se habent ut unum sit ratio cognoscendi aliud, gratis omnino dici cognosci aut videri Deum et creaturas eodem actu, quia plura objecta non attinguntur uno et eodem actu, nisi quia, vel in ratione objecti cogniti habent inter se connexionem et ordinem alicujus causalitatis, respectu talis cognitionis, vel quia per eandem speciem intelligibilem representantur; essentia autem divina licet respectu sui ipsius suppleat vicem speciei, tamen respectu creaturarum non habet vicem speciei intelligibilis immediate inducentis, vel efficientis cognitionem earum in se ipsis, tanquam ratio, seu medium in cognitum (ut philosophi loquuntur), quia hic modus concurrendi ad cognitionem alterius est imperfectus; Deus autem non continet creaturas illo imperfecto modo, sed eminenter,

... quæ sunt in Deo, tamen in actu secundo non posse simul videre omnia, sed hæc vel illa suo arbitratu, vel prout Deus revelare voluerit. Ita tenet Bonavent., d. 14, art. 2, q. 3; et Marsil., q. 10, art. 2. Scotus autem ibi, q. 2, primum improbat hanc opinionem, deinde vero in illam fere incidit, alio modo minus probabili. Objicit ergo contra illam primo, quia omnis habitus potest habere actum sibi adæquatam. Quæ ratio non est efficax, si sensus sit (ut re vera esse oportet ad effica-

... quæ sunt in Deo, tamen in actu secundo non posse simul videre omnia, sed hæc vel illa suo arbitratu, vel prout Deus revelare voluerit. Ita tenet Bonavent., d. 14, art. 2, q. 3; et Marsil., q. 10, art. 2. Scotus autem ibi, q. 2, primum improbat hanc opinionem, deinde vero in illam fere incidit, alio modo minus probabili. Objicit ergo contra illam primo, quia omnis habitus potest habere actum sibi adæquatam. Quæ ratio non est efficax, si sensus sit (ut re vera esse oportet ad effica-

Negatur tamen consequentia, quia cum lumen sit finitum, ex parte illius provenire potest ut aliqui effectus videantur, et non omnes, et hi potius quam illi, vel quia ipsum lumen est determinatum ad hos effectus potius quam ad illos, vel quia concursus necessarius ex parte divinæ essentiae datur ad cognoscendam divinam essentiam, ut continentem hos effectus potius quam illos; sic enim sæpe contingit, in uno principio videri aliquam conclusionem, et non alias, vel ex defectu specierum, vel luminis.

6. Et hinc ulterius sequitur, cæteris paribus, eo perfectius videri Deum, quo plures vel perfectiores effectus videntur in ipso; quia, cum Deus visus, sit ratio videndi creaturas, necessario videntur in ipso omnes creaturæ, quæ ex vi visionis perfectæ usque ad talem gradum videri possunt, et ideo, ut plura videantur, necesse est ut perficiatur visio respectu ipsius Dei; alioqui tales creaturæ non viderentur ex vi visionis Dei, sed immediate, et quasi concomitanter simul cum Deo, et ideo, quidquid sit, an ex perfectiori visione Dei necessario sequatur visio plurium vel meliorum effectuum (de hoc enim modo non disputo), tamen, e contrario, si plures effectus videntur, cæteris paribus, recte a posteriori inferitur, Deum ipsum perfectius videri.

7. Ultimo tandem observandum est, cum dicimus creaturas videri in Deo, non esse sensum quod videantur solum secundum esse quod in ipso Deo habent; hoc enim non esset cognoscere formaliter ipsas creaturas, sed solum ipsum esse divinum, quod eminenter continet illas, quod omnes beati necessario vident, nec ex vi illius visionis posset beatus discernere creaturas, vel inter se, vel ab essentia Dei, unde nec posset vere dici videre creaturas.

8. Et hæc est sine dubio mens Augustini, ut D. Thom. et graviores Scholastici illum intellexerunt, et plane colligitur ex lib. 2 Gen. ad lit., c. 8, et lib. 4, c. 24 et seqq., et lib. 5, c. 4, 18 et 19; sed non possumus hoc loco hæc latius persequi. Videt ergo beatus creaturas secundum esse proprium quod habent, seu habere possunt in se ipsis, et secundum proprias perfectiones formales earum; dicuntur tamen videri in Deo, quia (ut dictum est) Deus visus est ratio videndi illas, seu quia, intime penetrando eminentem perfectionem Dei, eodem indivisibili actu videtur formalis perfectio creaturæ, quæ in Deo eminenter continetur, et est quasi objectum om-

nipotentiae ejus, et hoc modo dici potest creatura videri in Deo ut in causa, et in se ipsa ut in objecto cognito in sua causa.

9. *Dubium.*—*Responsio.*—Et hinc cessat quæstio, quæ inter aliquos Theologos versatur, an per visionem beatam possint dici creaturæ videri in proprio genere; quidam enim affirmant, ut Marsil., in 3, q. 10, art. 2. Alii vero negant. Sed, intellectis nominibus, non potest esse quæstio de re; nam si cognitio in proprio genere nihil aliud significet quam cognitionem rei, prout in se est, vel esse potest, hoc re vera convenit visioni beatæ respectu creaturarum quæ per illam videntur; si autem cognitio in proprio genere significet cognitionem rei per propriam speciem, quæ immediate et primario terminatur ad rem in se cognitam, et non in alio, hoc modo illa visio non dicitur esse cognitio in proprio genere, et is est communior usus hujus vocis, et ita sine dubio loquendum est, ut colligere licet ex D. Thoma, 1 p., q. 12, art. 9, et quæst. 14, art. 5; Scoto, et aliis, in 3, dist. 14.

10. *Anima Christi cur Deum non possit comprehendere.*—Dico primo: anima Christi Domini non videt actu in Verbo omnia quæ absolute in omnipotentia Dei continentur. Hæc conclusio est communior Theologorum, D. Thomæ hic, et generaliter 1 p., q. 12, art. 8, et omnium Thomistarum, Cajet., Capreo., et Palud., in 3, dist. 14, q. 1; et ibi Bonavent., art. 1, q. 2, art. 2, q. 3; Richard., art. 1, q. 4, art. 3, q. 3; et ex parte consentit Henricus supra citatus; et in Directorio Inquisitorum, q. 11, refertur, contrariam sententiam Tarraconæ fuisse, ut erroneam, ab Inquisitoribus damnatam, et quemdam Arnaldum coactum esse illam retractare. Sed ille Arnaldus videtur in eam sententiam incidisse ex principio erroneo, et quia male sentiret de distinctione naturarum in Christo, ut colligi potest ex aliis quæ ibi referuntur; alioqui vero hæc sententia per se sumpta tantum est probabilior theologica opinio, et ad fidei dogmata non pertinet, quia neque extat Ecclesiæ definitio, neque Scriptura et Patres aliquid de hac re loquuntur, neque ex revelatis evidenter sequitur, sed solum probabilius. Ratio ergo D. Thomæ qua conclusionem hanc probat, est, quia, si anima Christi omnia possible videret in Deo, comprehenderet Deum. Quæ ratio late examinari solet in citato loco primæ partis. Nunc breviter explicatur ejus vis ex dictis sect. 1, quia, teste Augustino, ep.

412, c. 8: *Tunc aliquid comprehenditur, quando ita videtur, ut nihil omnino eorum quæ in ipso sunt, videntem lateat.* Et propterea inquit idem August., 12 de Civ., c. 18, et lib. 83 Quæst., q. 14, quod comprehenditur, finiri a comprehendente; sicut in materialibus quantitatibus, a quibus sumpta est metaphora, tunc una quantitas dicitur comprehendi ab alia, quando intra illam tota clauditur et finitur; sed si anima Christi videret quidquid in Deo est formaliter et eminenter, nihil, quod in Deo est, lateret animam videntem ipsum, et tota (ut ita dicam) cognoscibilitas Dei finiretur intra cognitionem illius animæ; ergo per illam cognitionem comprehenderetur Deus.

11. *Qualiter enervari videatur ratio prædicta.*—Hæc ratio enervari potest distinctione sect. 1 recitata, de comprehensione extensiva et intensiva; dicitur enim prædictam visionem esse comprehensivam tantum extensive, atque adeo secundum quid, non tamen simpliciter et omni modo, hoc est, extensive et intensive; et ideo non repugnare dari visionem Dei creatam, qua omnia possible simpliciter videantur in ipso; quia, quod fides docet, Deum esse incomprehensibilem, non est necesse ut excludat comprehensionem secundum quid, seu extensivam, sed comprehensionem omni modo perfectam, etiam intensivam. Quod si non repugnat communicari creaturæ talem visionem, qua omnino videatur Deus quoad extensionem potentiae suæ, credibilis sane erit esse communicatam animæ Christi, ut facile ostendi potest ex his quæ de gratiæ ipsius infinitate diximus.

12. *Roboratur ratio, et enervatio expenditur.*—In hac responsione, conditionalis illa mihi valde placet, et fere ex terminis longe verisimilior apparet, nimirum, si non repugnat dari visionem creatam, qua videantur in Deo omnia quæ Deus videt scientia simplicis intelligentiæ et visionis, talem visionem communicatam esse animæ Christi; quia tota illa est proportionata dignitati ejus, et multum confert ad perfectionem beatitudinis ejus. Et nulla est probabilis ratio ob quam talis visio illi communicata non sit, maxime cum inferius ostensuri simus, si talis visio aliunde non est impossibilis, posse optime intelligi sine ulla infinitate entitativa per modum intensionis vel extensionis, sed solum cum perfectione indivisibili simpliciter finita, et objective tantum infinita, quam constat esse possibilem. Itaque conditionalis illa, licet evidens non sit, quia totum pendet ex libera voluntate

Dei, nec certa, quia non est revelata, est tamen per se verisimilior et probabilior.

13. *Comprehensio omnium quæ in Deo sunt formaliter et eminenter, etiam sine infinita intensione et claritate impossibilis.*—Addo tamen ulterius, illam hypothesim, scilicet, talem visionem Dei creatam non repugnare, falsam esse. Quanquam enim, ut statim dicam, difficile sit ratione hoc convincere, tamen in his rebus magnum est auctoritatis pondus, et ratio satis verisimilis non deest. Itaque illa sententia imprimis est contraria D. Thomæ, qui non aliter probat, Christi animam non videre omnia in Verbo, nisi deducendo ad impossibile, nimirum, quod comprehenderet Deum; et eodem discursu probat 1 p., q. 12, art. 8, beatos non videre in Deo omnia quæ sunt in ipso eminenter, quia, scilicet, comprehenderent divinam potentiam, et consequenter Deum, quia non potest unum attributum sine aliis comprehendi, cum omnia sint de essentia cujuslibet. Deinde est illa sententia aliena a sensu Patrum, qui, dum aiunt esse Deum incomprehensibilem, et comprehensionem ejus esse impossibilem intellectui creato, non tractant de intensione vel de claritate cognitionis, sed de totali objecti penetratione, et omnium quæ in illo, quovis modo sunt, aut cognosci possunt. Hoc facile sibi persuadebit, qui sect. præced. adducta satis attente consideraverit. Præsertim sunt clarissima verba Greg., qui, lib. 10 Moral., post superius adducta, subdit: *Angelica vel humana mens, cum ad incircumscriptum lumen inhiat, eo ipso se, quo est creatura, coangustat, et super se quidem per provecum tendit, sed tamen ejus fulgorem comprehendere, nec dilatata sufficit, qui et transcendendo, et portando omnia et implendo concludit.* Ubi considerandum imprimis est, eum loqui de statu beatitudinis; sic enim inchoat: *In retributionis culmine.* Deinde est ponderandum illud verbum, *eo ipso quo est creatura.* hæc enim ratio habet locum in omni intellectu et lumine. Notandum est etiam illud: *Nec dilatata sufficit,* idem enim est ac si diceret: *Quantumvis in virtute intelligendi crescat aut elevetur. Tandem expendo illa ultima verba: Qui transcendendo omnia concludit.* Nam in hoc plane significat, ratione suæ infinitæ perfectionis, qua omnia continet, non posse adæquate cognosci. Unde statim subjungit sequentia verba: *Excelsior celo est; et quid facies? Profundior inferno; et unde cognosces? Longior terra mensura ejus, et latior mari.*